

theologie, waarin menige bijdrage verscheen van Doedes' hand, vooral van uitleggkundigen aard.

Te Rotterdam arbeide Doedes tot 1859, zoolwiel in den dienst des Woords als in herderlijk werk vol van ijver. Ook de wetenschappelijke arbeid rustte niet.

In 1847 verscheen *De leer van den Doop en het Avondmaal opnieuw onderzocht. In stuk: Het Avondmaal*; in 1851 en '52 toetste hij de theologie der zoogenaamde „Groninger school” in een open brief respectievelijk aan Prof. P. Hofstede de Groot en Dr L. S. P. Meyboom. Van 1853—'57 gaf Doedes in vereeniging met Dr. N. Beets en D. Chantepie de la Saussaye het tijdschrift *Ernst en Vrede* uit; de uitgave werd gestaakt omdat vooral de laatstgenoemde van overwegenden invloed was, en Doedes met Chantepie de la Saussaye niet voldoende overeenstemde.

Uit den Rotterdamschen tijd dateert ook het begin van den strijd met Opzommer, tegen wien Doedes zich aangordde, „om als apologete van het Christendom in het strijperk te treden tegen de ongeloofige wijsbegeerte”. Deze strijd, in 1847 begonnen, werd met tusschenpoelen voortgezet tot 1865.

In 1859 volgde Doedes' benoeming als hoogleraar te Utrecht, waar hij den 22en Juni 1859 optrad, om er tot den 21 Juni 1888 te doceeren. Hij gaf onderwijs in de exegese van het Nieuwe Testament, de hermeneutiek en critiek, de „theologia naturalis” en de encyclopaedie. Talrijke grotere en kleinere geschriften van zijne hand verschenen, van polemischen, apologetischen en critischen aard. Doedes behoorde tot de apologetische richting, en verdedigde in onderwijs en geschriften de grondwaarheden der Schrift tegen de sedert 1858 opkomende moderne richting. Dit wikkelde hem meermalen in twistgeschied met haar woordvoerders als A. Pierson en Scholten.

Tegenover de Heilige Schrift meende hij vrij te staan, tegenover de belijdenisschriften der Hervormde kerk stond hij kritisch.

Doedes' „scherpzinnigheid”, die spreekwoordelijk is geworden, kenmerkt zijn geestes-aanleg en -richting, die meer analytisch en critisch dan synthetisch was.

In de herziene wet op het Hooger Onderwijs van 1876 heeft, wat de faculteit van Godgeleerdheid betreft, ook Doedes zijn aandeel gehad, terwijl hij ook in de kerkelijke wetgeving en in de ontwikkeling der kerkelijke toestanden zich niet onbetuigd liet. Hij was een tegenstander van volstrekte leervrijheid, maar wenschte evenmin gebondenheid aan de belijdenisschriften der kerk.

Ook gedurende den tijd van zijn hoogleeraarschap waren de door hem gepubliceerde geschriften talrijk; wij vermelden uit de lange reeks (volledig medegedeeld in de *Biographische herinneringen 1843—1893 van J. I. Doedes*, Utrecht 1894) slechts: *De leer van God*, 1871; *Inleiding tot de leer van God*, 2 1880; *Hermeneutiek des Nieuwen Verbonds*, 3 1878, *Encyclopaedie der christelijke theologie*, 3 1883.

Doedes, in 1888 op 70-jarigen leeftijd als hoogleeraar afgetreden, overleed te Utrecht 17 December 1897. [27.

Doeg, een Edomiet, voornaam beamtbe van Saul, stelde Davids bezoek bij Abimelech (waarvan hij ooggetuige was, terwijl hij waarschijnlijk

wegens vermoeden van melaatschheid (Lev. 13:4), volgens anderen wgens een gelofte, zooals bij Paulus (Hand. 21:26), of wgens de voor sommige overtredingen gevorderde reinigingen in een der vertrekken bij den tabernakel zeven dagen moest opgesloten zijn), als samenzwering tegen Saul voor en voltrok zelf het bloedbevel, waarvoor de knechten des konings terugdeinsden (1 Sam. 21:22; Ps. 52).

Doek, van duohan, dichtmaken. I. Van de bonte byssusomhangsels en voorhangsel aan de deur des tabernakels en het voorhof (Exod. 26:36; 35:17; 39:38 enz.). — II. Van het lijnwaad waarin de lijken gewikkeld werden (Luc. 24:12; Joh. 19:40). — III. Van wollen stoffen, die voornamelijk aan de motten waren blootgesteld (Jes. 51:8).

Doekoen, inlandsche geneeskundige, die zich in hoofdzaak bepaalt tot het verleenen van geneeskundigen bijstand door het verstrekken van inlandsche geneesmiddelen tegen de z.g. „ziekten van het land”, maar ook wel hulp biedt bij bevallingen. Meestal is de doekoen een vrouw.

Doetinchemsche Stichtingen, in 1867 opgericht door Ds J. van Dijk Mzn., uitgaande van de „Vereeniging tot bevordering van inwendige zending”, vooral tot opleiding van Nederlandsch Hervormde predikanten. Deze vereeniging is het middel geweest, dat ongeveer 300 onbemiddelde jongelieden hun levensdoel als Evangeliedienaren mochten bereiken. Zij vonden een Christelijk tehuis op „Ruimzicht”, een schoone buitenverblijf op een kwartier afstand van Doetinchem, dat in 1868 betrokken, in 1872 en 1885 vergroot, plaats bood aan honderd gymnasiasten. Dit bracht het stedelijk gymnasium, óók elgendom van genoemde vereeniging, tot grooten bloei. Vervolgens gingen de jongelieden studeren te Utrecht, waar zij in een studentenhuis Achter St. Pieter en op de Kromme Nieuwe Gracht huisvesting vonden. — Ter opleiding van onbemiddelde jongelieden van Christelijken huize tot geneesheer werd in 1886 de Lukas-stichting opgericht. [30.

Dogma, afgeleid van een Grieksch werkwoord, dat schijnen, meenen, maar ook als impers. goedvinden, besluiten beteekent, is de naam voor een op gezag berustende, in een bepaalden kring als waarheid erkende uitspraak. Het werd gebezigd van een vaststaande stelling in de filosofie, van een bevel der overheid (Luc. 2:1), van de inzettingen des Ouden Verbonds (Ef. 2:15; Col. 2:14), van de besluiten der kerkvergadering te Jeruzalem (Hand. 15:28; 16:4). De Christelijke theologie nam het woord over, om er de waarheden des geloofs mede aan te duiden, die door God geschonken zijn en in de kerk geldigheid hebben. Wij Rome de onfeilbaarheid der kerk leert, laat het de autoriteit van het dogma niet alleen op de Schrift rusten, maar ook op de kerk, of liever op de afkondiging door den paus; maar de Hervorming stelde daar het beginsel tegenover, dat alleen het Woord Gods artikelen des geloofs kon vaststellen, en anders niemand, zelfs geen engel uit den hemel (Art. Smalc. II 2). [29.

Dogmatiek is die theologische wetenschap, welke de dogmata, dat is, de artikelen of waarheden des geloofs, op wetenschappelijke wijze behandelt, door ze terug te leiden tot of af te

leiden uit het principium, dat gegeven is in de openbaring Gods, door hunne onderlinge eenheid en samenhang op te sporen, en door ze ten slotte systematisch, als één organisch geheel, uiteen te zetten. Wijl het woord dogma van huis uit niet alleen vaststaande waarheden in de religie, maar ook in de filosofie, de politiek enz. gebruikelijk is, kan men ook op deze gebieden wel van dogmatiek spreken, bijv. in de rechts-wetenschap. Maar het gebruik beperkt dit woord toch schier geheel tot de theologische wetenschap. Ook hier echter is het woord dogmatiek eerst laat, in de 18e eeuw, in gebruik gekomen. Vóór dien tijd bezigde men andere namen, inzonderheid dien van theologie, wijl men in dit vak van wetenschap de kennis van God en zijne werken behandelde; de andere vakken (uitlegging der Schrift, kerkgeschiedenis enz.) werden als hulpvakken van deze theologie beschouwd. Maar toen de naam theologie een ruimere beteekenis verkreeg en al die andere vakken als deelen in zich opnam, werd het noodzakelijk, om al deze theologische vakken door een adjectief van elkaar te onderscheiden. Zoo ging men spreken van exegetische, historische, praktische, en ook van dogmatische theologie, of verkort van dogmatiek. Deze theologische wetenschap sloot eerst ook nog de behandeling in van die dogmata, welke op het leven betrekking hadden; maar de uitgebreidheid en belangrijkheid der stof maakte een afzonderlijke behandeling noodzakelijk van de dogmata, die geloofd, en van de dogmata, die in het leven toegepast moesten worden; zoo kwamen dogmatiek en ethiek (niet als elkander tegengesteld, maar toch als in de behandeling gescheiden) naast elkander te staan, dogmatiek als systeem van de kennis Gods (van de credenda), ethiek van den dienst Gods (agenda). [29.

Dogmatisme. 1. Onder dogmatisme mag maar niet verstaan een zekere overschatting van het dogma, doch het is zulk een overschatting, welke heel het denkleven beheerscht.

Kan men dogma in algemeenen zin definiëren als een fundamenteele stelling, welke door een groep van menschen, inzonderheid door een wetenschappelijke school, als vaststaand wordt aanvaard, van dogmatisme is er sprake, zoodra men dit dogma voor een adequate (volkomen) uitdrukking van de waarheid houdt; van dit dogma alzoo geen hooger beroep op de waarheid kan toelaten; de subjectieve factoren, die tot het vaststellen van een dogma hebben meegewerkt, over het hoofd ziet en daarom herziening van het dogma ontoelaatbaar acht.

Met name op godsdienstig gebied woekert het kwaad van het dogmatisme. Kan het kerkelijk dogma omschreven als de geloovige bezinning over de Schriftopenbaring, door de kerk geformuleerd en met gezag voorgedragen om te gelooven, zoo valt hieruit af te leiden, dat het dogmatisme zich in verschillende vormen kan voordoen. Dogmatisme is het eenige geloovige bezinning over de Schriftopenbaring voor identiek te verklaren met de Schriftopenbaring zelf. Dogmatisme is het, het kerkelijk dogma als gelijkwaardig te beschouwen met de Schrift. Dogmatisme is het de kerkelijke formulering der waarheid te vereenzelvigen met de waarheid. Dogmatisme is

het, het kerkelijk gezag bij het vaststellen anders op te vatten dan formeel. Vanzelf zijn er in het dogmatisme verschillende graden. Maar alle dogmatisme rekent niet genoeg met de relativiteit van het dogma, maakt het op de een of andere manier absoluut, laat feitelijk geen appel van het dogma op de Schrift toe. Vooral het Roomsche leerstelsel wordt door dogmatisme gekenmerkt.

Antipode van het dogmatisme is het anti-dogmatisme, dat sinds Schleiermacher zich een nog gevaarlijker vijand van het dogma heeft bewezen dan het dogmatisme. Het kantte zich, hetzij tegen het bezinnings-, hetzij tegen het gemeenschaps-, hetzij tegen het historisch, hetzij tegen het gezags-element in het dogma, of ook wel tegen meerdere of alle elementen tegelijk, en ondergaat het lot van alle subjectivisme.

Tegenover dogmatisme en anti-dogmatisme behoort daarom gesteld te worden de harmonische dogmabeschouwing, welke zoowel het objectieve als het subjectieve in het dogma tot zijn recht laat komen, het relatief karakter van het dogma erkent en de waarheid van het dogma handhaaft. [15.

II. Dogmatisme wordt ook gebruikt om de wijsgeerige richting aan te duiden, welke weigert een onderzoek in te stellen naar de grenzen onzer kennis, omdat ze van te voren aan de juistheid der kennis niet twijfelen wil. Ook in dit opzicht blijft voorzichtigheid eisch. Een Christen zal geen bezwaar hebben tegen een onderzoek naar het wezen en de waarde der kennis. Maar evenmin laat hij zich het geloof ontnemen, dat God ons en de wereld, waartoe wij behooren, op elkander heeft aangelegd en dat daarom onze kennis van de dingen, al blijft ze gebrekkig, toch niet onjuist behoefte te zijn of onzeker. Het scepticisme en ongebreidelde criticisme wijzen wij af. [17.

Dogmengeschiedenis is de historische uiteenzetting van de ontwikkeling der Christelijke leerstukken. De Schrift bevat al de gegevens voor de dogmata, maar geeft zeker nog geen dogmata in eigenlijken zin. Al spoedig werd echter de kerk genoodzaakt, zoowel van buiten af door de opkomende ketterijen en bestrijdingen, als van binnen uit door het ontwakende denken, om zich rekenschap te geven van haar geloof, om de waarheid, door God haar geschenken, dieper in te denken, scherper te formuleeren, krachtiger te verdedigen. Zoo kwam het sedert de tweede eeuw allengs tot dogmenvorming. De eerste eeuwen hadden daarbij een fundamentele beteekenis, want ten eerste liep toen de strijd tusschen de kerk en hare tegenstanders inzonderheid over het wezen des Christendoms, dat is, over den persoon van Christus in zijne verhouding tot God en tot de menschheid (de wereld), en ten andere was de kerk toen nog één; het Christologische en trinitarische dogma is aan de kerk van het Oosten en die van het Westen gemeen; de eerste conciliën werden ook door het Protestantisme erkend. Ook daarna heeft de dogmenvorming zich voortgezet, maar in verschillende richtingen. Rome sloeg een eigen weg in, breidde haar dogmata steeds uit, en kondigde nog in 1870 het dogma van de pauselijke onfeilbaarheid af. De kerk in het Oosten beweert de kerk der orthodoxie te zijn en blijft